

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

13.10.2022. Nr. 1-8/25

Latvijas Republikas Saeimas
Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisija
aizsardzibas.komisija@saeima.lv

Par likumprojektu Nr.1634/Lp13 “Valsts aizsardzības dienesta likums”

Tiesībsargs ir iepazinies ar likumprojektu Nr.1634/Lp13 “Valsts aizsardzības dienesta likums”. Tiesībsargs piekrīt, ka likumprojekta mērķis nodrošināt valsts aizsardzībai nepieciešamo personāla skaitu, nenoliedzami ir būtisks pašreizējos ģeopolitiskajos apstākļos. Vienlaikus tiesībsargs pievienojas Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas 2022.gada 28.septembra sēdē paustajam Saeimas Juridiskā biroja viedoklim, ka šobrīd likumprojektā nav atrisināti vairāki gan juridiski, gan konceptuāli jautājumi, kas var būtiski ietekmēt likumprojekta saturu. Tā kā šie jautājumi nav izvērtēti arī likumprojekta anotācijā un likumprojekts tiek izskatīts steidzamības kārtībā, tiesībsarga ieskatā, iespējamais cilvēktiesību pārkāpumu risks vien pieaug.

Jāuzsver, ka tiesībsarga viedoklis par likumprojekta normu saturu un Valsts aizsardzības dienesta (turpmāk – VAD) koncepciju ir formulēts ne tikai likumprojekta un tā anotācijas izpētes rezultātā. Tiesībsarga biroja pārstāvji 2022.gada 10.oktobrī papildus organizēja tikšanos ar Aizsardzības ministrijas pārstāvjiem un lūdza sniegt skaidrojumu par neskaidrajiem jautājumiem.

Tiesībsarga ieskatā likumprojekta tekstā ir tik daudz neskaidrību un pretrunu, ka būtu priekšlaicīgi un nelietderīgi sniegt konkrētus priekšlikumus par likumprojekta normām. Tomēr tiesībsargs vēlas vērst Saeimas uzmanību uz konkrētiem cilvēktiesību pārkāpumu riskiem un aicina Saeimu ņemt tos vērā, lemjot par likumprojekta virzību.

Tiesībsargs primāri vēlas vērst uzmanību uz šādiem jautājumiem:

1.Likumprojekta 2.pants noteic, ka pienākums pildīt VAD tiek attiecināts tikai uz vīriešiem. Tiesībsargs uzskata, ka nav notikusi jēgpilna diskusija par šādu modeli un tam nav sniegts pienācīgs pamatojums, it sevišķi ņemot vērā VAD ciešo saistību ar likumprojektā minēto civilo dienestu. Skaidra VAD koncepcija arī ļautu skaidri izprast VAD mērķus un rast izskaidrojumu šādai atšķirīgajai attieksmei pret personām atkarībā no viņu dzimuma.

2.Likumdošanas procesā ir nepieciešams atrisināt arī vairākus citus konceptuālus jautājumus, kas būtiski ietekmē VAD saturu.

Pirmkārt, ir nepieciešams skaidri noteikt, vai personai ir tiesības VAD vietā brīvi izvēlēties pildīt civilo dienestu, ja viņa noteiktu iemeslu dēļ nevēlas pildīt VAD. Lai gan Aizsardzības ministrijas pārstāvji, tiekoties ar Tiesībsarga biroja pārstāvjiem, apliecināja ieceri īstenot tieši šādu risinājumu, kas paredz brīvprātīgu izvēli, no likumprojekta izstrādes materiāliem un tā normu teksta šāds viennozīmīgs secinājums neizriet. Piemēram, likumprojekta 2.panta otrajā daļā norādīts, ka “aktīvo dienestu var aizstāt ar valsts civilo dienestu”, bet nosacījumus šādi aizstāšanai paredzēts noteikt atsevišķā likumā. Atbilstoši šādam regulējumam personu “brīvā izvēle” var izrādīties ļoti nosacīta. Turklāt, lai likumdošanas procesā pilnvērtīgi izvērtētu VAD koncepciju, jau šajā likumdošanas procesa stadijā ir nepieciešams skaidrs priekšstats par civilā dienesta formu un saturu.

Otrkārt, nedz likumprojektā, nedz tā anotācijā nav pat pieminēts, ka likumprojekta 3.panta pirmās daļas 3.punktā augstskolu studentiem paredzētā valsts aizsardzības apmācības programma būs pieejama tikai nelielam studentu skaitam. No Aizsardzības ministrijas sniegtās informācijas izriet, ka šobrīd šīm studiju programmām tiek plānotas vien aptuveni 300 vietas konkursa kārtībā, turklāt studentiem paralēli studiju procesam būs arī pienākums pildīt dienestu Zemessardzē.

Treškārt, likumprojekta 3. pantā ir paredzēta iespēja pildīt VAD vairākos alternatīvos veidos. Taču likumprojekta 2.panta pirmajā daļā cita starpā ir noteikts, ka “Valsts aizsardzības dienesta izpildei primāri ņem vērā Nacionālo bruņoto spēku noteikto uzdevumu izpildei nepieciešamā personālsastāva nodrošināšanu”. Tiesībsargs vērs uzmanību uz to, ka likumdevējam jābūt godīgam un atklātam pret sabiedrību, skaidri un konkrēti tā jāinformē, ka personu iespējas izvēlēties konkrētu VAD izpildes veidu būs atkarīgas no Nacionālo bruņoto spēku regulāro spēku iespējas nokomplektēt to vienību sastāvu.

Tiesībsargs uzskata, ka visiem minētajiem jautājumiem jābūt rūpīgi izdiskutētiem likumdošanas procesā un skaidri atspoguļotiem likumdošanas procesa materiālos, kā arī skaidrotiem plašākā komunikācijā ar sabiedrību.

3.Papildus tiesībsargs vērs Saeimas uzmanību uz likumprojekta 3.panta pirmās daļas 2.punktu un aicina to precizēt, lai novērstu tādu šīs normas interpretāciju, ka dienesta ilgums potenciāli varētu pārsniegt piecus gadus Zemessardzē. Šobrīd šī norma paredz dienestu “ne mazāk kā piecus gadus Zemessardzē kopumā”.

Tiesībsargs uzsver, ka jau likumprojekta izstrādes procesā jābūt skaidri zināmam un likumprojekta tekstā ir jābūt skaidri noteiktam dienesta ilgumam jebkurā no VAD veidiem. Tāpat tiesībsargs aicina skaidri noteikt likumprojekta 28.pantā ietverto tiesību saturu un tvērumu, proti, vai šajā normā ir paredzētas personas tiesības pēc VAD izpildes iegūt valsts apmaksātu augstāko izglītību neierobežotu reižu skaitu un neierobežotu laiku neatkarīgi no studiju līmeņa. Tiesībsargs arī aicina rūpīgi izvērtēt likumprojekta 14.panta pirmās daļas 2.punktā ietverto absolūto aizliegumu, ievērojot attiecīgo Satversmes tiesas judikatūru.

Tiesībsargs atkārtoti uzsver, ka likumprojektam ir daudz nepilnību un ir daudzi jautājumi, kurus nepieciešams rūpīgi izvērtēt likumdošanas procesā un izskaidrot sabiedrībai. Tādēļ šajā vēstulē minētas vien dažas būtiskākās vai acīmredzamākās nepilnības.

Ar cieņu
tiesībsargs

Juris Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu